

Київський університет імені Бориса Грінченка
Українська інженерно-педагогічна академія
Мелітопольський державний педагогічний університет
Херсонський державний університет
Університет імені Альфреда Нобеля
Краківський економічний університет (Республіка Польща)
Університет Фоджа (Італійська Республіка)
Університет Хаена (Королівство Іспанія)

ЗБІРНИК ТЕЗ

Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції
«Цифрова трансформація в економіці, фінансах,
менеджменті та підприємстві»

Секція:

**«Економіка міста в умовах
воєнного стану: внутрішні
та зовнішні ресурси
підтримки»**

18 травня 2023 р.

Київ
2023

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 30 травня 2023 р.)*

Редакційна колегія:

Шлапак А.В. – д.е.н., доцент, завідувачка кафедри міжнародної економіки Факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Лойко В. В. – д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки, Факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Ушенко Н.В. – д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки, Факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Жукова Ю. М. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Євтушевська О.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Факультету економіки та управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки» [Текст]: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18 травня 2023 р.) / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2023. 50 с.

Викладено тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції секції **«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»**, яка відбулася у м.Києві 18 травня 2023 р.

Висловлені у тезах думки та пропозиції можуть не збігаються з точкою зору редакційної колегії. Відповідальність за достовірність інформації, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції. У випадках виявлення плагіату відповідальність несуть автори наданих матеріалів.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

**СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ РЕСУРСИ ПІДТРИМКИ**

Александров Б.В. ІНВЕСТИЦІЇ У МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС МІСТА КИЄВА ПІД ЧАС ВІЙНИ	4
Беляк А.О. РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	7
Жукова Ю.М. ДЖЕРЕЛА КОШТІВ НА ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ	13
Зарицька Н.С. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВЕЛИКИХ МІСТ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	19
Євтушевська О.В. ЕКОНОМІКА ПОВОЄННОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ СЕРЕДНЬОГО СХОДУ)	23
Липов В.В., Ушенко Н.В. SMARTER CITIES ЯК АЛЬТЕРНАТИВА SMART CITIES В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	27
Лойко Є.М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
Лойко В.В. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МЕШКАНЦІВ МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕСУРСИ ТА ЗАГРОЗИ	34
Поздєєва К.В. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ МІСТА КИЄВА У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС	38
Новіков А.В., Обушний С.М. REITs ЯК ДОВГОСТРОКОВІ ПАРТНЕРИ ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ПРОЕКТІВ НЕРУХОМОСТІ	42
Швець П.А. СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	47

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ РЕСУРСИ ПІДТРИМКИ

Александров Богдан Володимирович,
*здобувач ступеня доктора філософії(051 Економіка),
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

ІНВЕСТИЦІЇ У МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС МІСТА КИЄВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Столиця України — місто Київ історично є центром бізнесу серед інших міст та регіонів нашої держави. Саме тут зосереджена більшість підприємницького потенціалу України. Київ один з найдинамічніших та перспективних європейських міст за діловою активністю. У довоєнному 2020 році у Києві було задокументовано найбільшу кількість суб'єктів малого та середнього бізнесу, а, як результат, і найбільший внесок від них у економіку. За даними державної статистики близько чверті усіх малих та середніх підприємств України базувалися в Києві, а понад 22% зайнятого українського населення працювало на цих підприємствах. Також важливим є те, що 42% усього валового обсягу продажів малих та середніх підприємств припадає саме на Київ [1].

Від початку повномасштабного вторгнення, Київ, як і інші міста, неминуче відчували вплив війни на свою економіку. Ситуація принесла серйозні виклики для міської інфраструктури та бізнесу. Одним з основних потрясінь, стало скорочення інвестиційних програм та ускладнення міжнародної торгівлі. Невизначеність, пов'язана з конфліктом, обмежувала можливості, як для інвесторів, так і для підприємців. За інформацією опитування Advanter Group та Американською торговельною палатою, на другий місяць війни всього 14% малих та середніх підприємств змогли повністю продовжити свою діяльність у повному обсягу, а 64% лише частково продовжували роботу [2].

Зараз ситуація поступово врівноважується, все більше підприємців відновлюють діяльність, намагаються повернути довоєнні оберти. За допомогою релокації та програм фінансової допомоги, велика кількість підприємців змогла подолати труднощі та повернутися до діяльності. Проте, війна продовжується з усіма руйнівними наслідками, а головний негативний вплив на розвиток бізнесу надає невизначеність щодо майбутнього. Навіть під час війни в Україні, Київ залишається найбільшим центром економіки та скупченням бізнес-діяльності. Ці особливі умови привертають певну зацікавленість інвесторів з інших країн.

На сьогоднішній день, важко знайти інвестиції для великих та довгострокових проектів в Україні, навряд чи потенційний інвестор погодиться брати участь у будівництві великої фабрики чи спорудженні житлового комплексу. Реалізація таких проектів не тільки не вигідна, в умовах непередбачуваності середовища, а й неймовірно ризикова. Але за загальновідомими фінансовими законами, великий ризик часто тягне за собою великі доходи. Тому існує певний попит на інвестиції в українську економіку, навіть у воєнний час.

Сучасний потенційний інвестор в Україні прагне диверсифікувати свої ризики. Замість довготривалих масштабних проектів, рентабельнішим є інвестування у менші форми підприємницької діяльності. Таким чином, увага буде приділятися перспективним малим та середнім підприємствам. До прикладу можна навести стартапи, які зараз активно працюють та розвиваються саме у столиці України. Інноваційні сфери завжди приваблюють інвестиції, а здатність цього сегменту бізнесу до швидкого зростання та розвитку, дає змогу отримати швидкі результати. Крім того, виходять на перший план інвестиції у нематеріальні цінності, інтелектуальні продукти та ІТ-сферу. Такі напрями більш захищені від руйнівних наслідків війни, часто вони здійснюють свою основну діяльність онлайн, персонал може працювати без фізичної присутності в офісі.

Зараз також набирає актуальності тема нематеріальних інвестицій. Закордонні інвестори можуть допомогти українському бізнесу, не тільки фінансово, а й іншими цінними ресурсами. Готовність закордонних партнерів ділитися експертним

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

досвідом чи передовими технологіями відіграє не менш малу роль, ніж фінансові чи матеріальні інвестиції.

Наряду з проблемами та перешкодами сучасної ситуації, ми спостерігаємо також появу нових можливостей. А для закордонних інвесторів та інвестиційних фондів Київ являє собою унікальний шанс та великі перспективи.

Список використаних джерел:

1. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022, 77 с.
2. Advanter Group. Дослідження стану український МСП, квітень 2022 URL: <https://www.facebook.com/Advanter.Group.UA/photos/pcb.125699810055316/125698403388790/>
3. Державна служба статистики України, 2020 р. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

*Беляк Андрій Олександрович,
здобувач ступеня доктора філософії (051 Економіка),
Київський університет імені Бориса Грінченка,
викладач кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу,
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна*

РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У вересні 2015 року в Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй. В ході цього саміту було затверджено документ під назвою "Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року", який включав 17 Цілей сталого розвитку та 169 завдань. Україна, разом з іншими країнами-членами ООН, приєдналася до глобального процесу сталого розвитку. Починаючи з 2016 року, вона розпочала широкомасштабний і всеохоплюючий процес адаптації Цілей сталого розвитку до українського контексту. У результаті цієї роботи була створена національна система Цілей сталого розвитку, що включає 86 завдань національного розвитку [6].

Урядом було прийнято розпорядження під номером 686-р від 21 серпня 2019 року, яким затверджено перелік індикаторів, що будуть використовуватись для вимірювання реалізації Цілей сталого розвитку. Відповідно до цього розпорядження, Державна служба статистики візьме на себе збір і публікацію даних з цих індикаторів, а також координацію розробки метаданих для них. Центральні органи виконавчої влади, спільно з місцевими органами влади та іншими відповідальними за розрахунок індикаторів, які використовуються для моніторингу реалізації Цілей сталого розвитку, будуть забезпечувати збір і розробку метаданих цих індикаторів і надавати їх Державній службі статистики [2].

З метою забезпечення сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, президентом України було видано Указ №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Цей Указ спрямований на

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

досягнення зростання рівня та якості життя населення, забезпечення додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також враховує глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року, оголошені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року під номером 70/1. Указ також враховує результати адаптації цих глобальних цілей до специфіки розвитку України, які викладені в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Основна мета Указу полягає в забезпеченні виконання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [4].

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року виступають орієнтирами при розробці прогнозних і програмних документів, а також при створенні нормативно-правових актів. Головна мета цих документів полягає у досягненні збалансованого розвитку України в економічному, соціальному та екологічному вимірах. Ці цілі сталого розвитку сприяють плануванню проектів і дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку України та підтримання рівноваги між різними сферами її розвитку.

Усі цілі є важливими та в своєму ракурсі розкривають досягнення сталого розвитку, проте саме Ціль 11 передбачає забезпечення сталого розвитку міст та громад та складається із 6 завдань та 10 індикаторів (табл. 1).

Таблиця 1

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад

Завдання	Індикатор
11.1 Забезпечити доступність житла	11.1.1. Коефіцієнт платоспроможності позичальника, РТІ (співвідношення щомісячних витрат позичальника та членів його родини на обслуговування боргу за пільговим іпотечним кредитом, отриманим за рахунок коштів державного або місцевого бюджету та сукупного обсягу щомісячних доходів)
	11.1.2. Охоплення територіальних одиниць України (регіонів), програмами з забезпечення доступним житлом різних категорій громадян, %
11.2 Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного	11.2.1. Частка регіонів, що затвердили і впроваджують регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, розроблені за участю громадськості, %

планування та управління за участю громадськості	
11.3 Забезпечити збереження культурної і природної спадщини із залученням приватного сектору	11.3.1. Кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які включені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, одиниць
	11.3.2. Кількість пам'яток національного значення, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, одиниць
	11.3.3. Площа природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, % території країни
11.4 Забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій	11.4.1. Рівень впровадження (створення, модернізації, вдосконалення) місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення населення, %
11.5 Зменшити негативний вплив забруднюючих речовин, у т.ч. на довкілля міст, зокрема шляхом використання інноваційних технологій	11.5.1. Обсяг викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами викидів, % до рівня 2015 року
	11.5.2. Кількість міст, у яких середньорічні концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації, одиниць
11.6 Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції	11.6.1. Кількість зайнятих працівників у суб'єктах господарювання туристичної діяльності (код за КВЕД-2010 – 55.1, 55.2, 55.3, 79.11, 79.12), осіб

Джерело: Сформовано автором на основі: [5].

Відповідно, із початком широкомасштабного вторгнення російської федерації постало питання безперебійного та ефективного дотримання усіх затверджених індикаторів як в цілому по Україні, так і органами місцевих влад в умовах воєнного стану — особливого правового режиму, що «вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності» [3]. У таких умовах місцева влада відіграє вирішальну роль у збереженні життя та благополуччя мешканців, а також відновленні і підтримці сталого розвитку міста.

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Проаналізуємо можливі дії місцевої влади у забезпеченні усіх завдань відповідно індикаторів Цілі 11. Сталий розвиток міст і громад з урахуванням впливу дії воєнного стану (табл. 2).

Таблиця 2

Дії місцевої влади в умовах воєнного стану для забезпечення виконання Цілі

11. Сталий розвиток міст і громад

Завдання	Дії місцевої влади в умовах воєнного стану
11.1	<ul style="list-style-type: none"> - Вжиття надзвичайних заходів для надання безпечного житла постраждалим та внутрішньо переміщеним особам - Оцінка стану житлового фонду та визначення пріоритетів відновлення та ремонту житлових будівель - Залучення міжнародних та гуманітарних організацій для надання фінансової, матеріальної та технічної допомоги у відновленні житлового сектору
11.2	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка майстер-планів розвитку міст та територій з урахуванням потреб мешканців та засад сталого розвитку - Проведення громадських обговорень, консультацій та залучення громадськості до прийняття рішень щодо розвитку міських територій - Пошук та залучення інвестицій для реалізації проектів розвитку поселень та інфраструктури
11.3	<ul style="list-style-type: none"> - Створення програм і проектів збереження культурних та природних об'єктів з участю експертів і організацій, спеціалізованих у цій галузі - Укладання партнерських угод з приватними власниками культурної спадщини для забезпечення її охорони та відновлення - Залучення приватного сектору до фінансування проектів збереження і відновлення культурної і природної спадщини
11.4	<ul style="list-style-type: none"> - Встановлення системи оповіщення та електронних мереж сповіщення населення про надзвичайні ситуації, включаючи мобільні додатки, мережі електронної пошти, смс-повідомлення, соціальні мережі тощо - Організація тренувань та навчань населення щодо дій під час надзвичайних ситуацій та використання систем оповіщення
11.5	<ul style="list-style-type: none"> - Створення плану заходів з мінімізації впливу забруднення на довкілля міст - Використання інноваційних технологій для очищення повітря та води - Проведення моніторингу стану довкілля міст та усунення виявлених проблем
11.6	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка стратегії місцевого розвитку з орієнтацією на економічне зростання та створення робочих місць - Приваблення інвестицій для розвитку туризму та рекреації - Підтримка розвитку місцевої культури - Стимулювання виробництва місцевої продукції та її просування на ринок - Розвиток та популяризація мілітарі-туризму - Розвиток та промоція внутрішнього туризму

Підсумовуючи, перш за все, місцева влада повинна забезпечити безпеку громадян та захист їхніх прав і свобод під час воєнного стану. Це охоплює вжиття

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

заходів щодо запобігання можливим загрозам, забезпечення роботи правоохоронних органів та встановлення ефективних механізмів контролю за додержанням закону. Місцева влада повинна сприяти створенню безпечного середовища для життя та діяльності мешканців, зокрема шляхом забезпечення якісної медичної допомоги, евакуації населення, організації притулків та доставки харчування тим, хто цього потребує.

По-друге, місцева влада відіграватиме важливу роль у збереженні і відновленні інфраструктури міста у післявоєнний період. Вона повинна сприяти відновленню енергетичних мереж, систем водопостачання та каналізації, транспортної і комунікаційної інфраструктури. Також необхідно активно залучати в місцевій владі громадські організації, міжнародні донорські програми та інші зацікавлені сторони для забезпечення фінансування та ресурсів для відновлення міста. Важливо також враховувати принципи сталого розвитку під час відновлення інфраструктури, зокрема забезпечити енергоефективність будівель, використання відновлюваних джерел енергії та раціональне використання природних ресурсів.

По-третє, місцева влада повинна активно сприяти економічному відновленню міста в умовах воєнного стану. Це може включати стимулювання підприємництва та інвестицій, надання підтримки малому та середньому бізнесу, створення нових робочих місць та підтримку соціально-економічних проєктів. Місцева влада повинна також сприяти розвитку сфери гостинності та культурного сектору, що можуть стати джерелом доходів та приваблювати інвестиції.

Крім того, місцева влада має важливу роль у підтримці соціального благополуччя та реабілітації населення. Це охоплює надання соціальних послуг, психологічну підтримку, відновлення системи освіти та охорони здоров'я, забезпечення соціального житла та інших необхідних ресурсів для мешканців, які постраждали від воєнного конфлікту.

Підсумовуючи варто підкреслити, що роль місцевої влади у забезпеченні сталого розвитку міста в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою. Вона повинна бути активною, координувати зусилля різних структур та зацікавлених

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

сторін, розробляти та реалізовувати стратегії відновлення та розвитку міста з урахуванням принципів сталого розвитку. Тільки таким чином міста зможуть вийти зі стану кризи, відновитися та стати місцями, де мешканці можуть жити в достатку і гармонії.

Список використаних джерел:

1. Беляк А. О. (2023). Практики сталого розвитку як конкурентна перевага у сфері гостинності. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: X Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 6–7 квіт., 2023 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023.

2. Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 21.08.2019 р. № 686-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2019-p#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 16.05.2023)

4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 12.04.2023).

5. Ціль 11 - Сталий розвиток міст та спільнот - Індикатори цілей сталого розвитку. Indicators For The Sustainable Development Goals. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/11/>

6. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 : Resolution of 21.10.2015 no. A/RES/70/1. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.

Жукова Юлія Миколаївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ДЖЕРЕЛА КОШТІВ НА ВІДНОВЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ

Від початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі склала понад \$143,8 млрд (за вартістю заміщення). Дана оцінка була здійснена в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни відповідно до методології Світового Банку [1]. За даними нової спільної оцінки, оприлюдненої Урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН, прямі збитки України за рік повномасштабної війни оцінюються в понад \$135 млрд [2].

Непрямі бо економічні збитки від війни, які включають втрати від порушення економічних потоків, збитки державного та приватного бізнесу, недоотримані державним бюджетом доходи, додаткові витрати, пов'язані з війною, сягають \$290 млрд. Потреби України на реконструкцію та відновлення оцінюються приблизно в \$411 млрд [2].

На швидке відновлення, яке включає нагальні потреби у відновленні енергетичної, житлової, критично важливої та соціальної інфраструктури, базових послуг для найбільш вразливих верств населення, розмінування та розвиток приватного сектору у 2023 році, необхідно \$14 млрд [2].

Наприкінці лютого — на початку березня 2022 р. бойові дії велись на території 10 областей, на початок березня 2023 р. – 5 областей (табл. 1). Втрати, завдані Донецькій, Харківській та Луганській області загалом становлять 56,3% від загальної величини втрат України, а разом із Запорізькою та Київською – 69,9%. Під час війни постраждали найбільше: Мар'їнка, Бахмут, Волноваха, Вугледар,

Маріуполь, Северодонецьк, Рубіжне, Ірпінь, Лисичанськ, Харків, Ізюм, Чернігів, Суми, Миколаїв.

Таблиця 1.

Розміри прямих втрат за областями України

Область	Втрати у грошовому вимірі, (\$млрд)	% від загального обсягу
Донецька	32217	22,4
Харківська	31206	21,7
Луганська	17681	12,2
Запорізька	10528	7,3
Київська	9099	6,3
Херсонська	7310	5
Чернігівська	6364	4,4
Миколаївська	6326	4,3
Сумська	2968	2
Дніпропетровська	2045	1,4
м. Київ	1198	0,8

Джерело: [1].

Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд та інфраструктура - 62,5% від усіх втрат. Разом з втратами активів промисловості частка втрат становить 70,4%. Загалом наведені у табл. 2 втрати типів майна обіймають 88,3% від усіх втрат.

Таблиця 2.

Розміри прямих втрат за типами майна

Тип майна	Втрати у грошовому вимірі, (\$млрд)	% від загального обсягу			
Житлові будівлі	53,6	37,3	62,5	70,4	88,3
Інфраструктура	36,2	25,2			
Активи підприємств, промисловість	11,3	7,9			
Освіта	8,9	6,2			
АПК та земельні ресурси	8,7	6,1			
Енергетика	8,1	5,6			

Джерело: [1].

Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд таких міст, як Маріуполь, Харків, Чернігів, Северодонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, Попасна,

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Ізюм та Волноваха. У Сєвєродонецьку пошкоджено 90% житлового фонду, у Бахмуті і Мар'їнці немає непошкоджених будівель.

Такі масштаби і напрями руйнувань вимагають не відновлення окремих будівель або об'єктів, а комплексного відновлення районів та міст, розробки нової містобудівної документації та інших заходів.

Витрати на реконструкцію та відновлення українських міст вимагатимуть значного часу і поєднуюватимуть сполучення різноманітних джерел коштів: державних і приватних, вітчизняних і зарубіжних.

Зважаючи на можливості бюджету України, можна стверджувати, що залучення міжнародних грантів, пожертв, коштів міжнародних організацій, благодійних фондів, а також від приватних осіб матимуть першочергове значення. На міжнародній Конференції з питань відновлення України, яка у 2022 році відбулась у Лугано (Швейцарія), було представлено План відновлення України. План мав два рівні – стратегічний і recovery plan із конкретними 850 проєктами на загальну суму в 750 мільярдів доларів [3]. Проєкт відновлення критично важливої пошкодженої інфраструктури (Fast Recovery) являє собою **нову модель відновлення – шефство іноземної країни над певним регіоном, містом, громадою чи галуззю. Згідно з Планом, Німеччина відновлюватиме Чернігівську область, Канада – Сумську, США та Туреччина – Харківську, Чехія, Фінляндія та Швеція – Луганську, Бельгія– Миколаївську, Швеція та Нідерланди – Херсонську** [4].

Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші міжнародні банки вже надають кредитами на відновлення інфраструктури та підтримку розвитку. Так, Європейський банк реконструкції та розвитку надасть Україні 3 мільярди євро, а 18 мільярдів євро від ЄС у 2023 році піде на соціальну сферу та покриття дефіциту бюджету [5].

Залучення міжнародних джерел можливо і на місцевому рівні. Місцеві органи влади можуть працювати з місцевими громадами та організаціями для розробки спеціальних програм та проєктів, спрямованих на відновлення міст. Зокрема, в

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

рамках Міжнародного Саміту міст та регіонів, було проведено не лише обговорення нагальних проблем відновлення міст України, але в результаті підписано 11 угод про співпрацю між українськими та європейськими містами й регіонами. Наприклад, Малага та Плотськ готові допомогти Житомиру, Вільнюс – Бородянці, Бонн – Ірпеню, Бергамо – Бучі, Нью-Йорк, Бостон, Нюрнберг – Харкову [6].

Створено регіональні Офіси міжнародного співробітництва, як ще один конкретний крок до постійно діючого формату комунікації. Вже представлено конкретні проекти відбудови міст: Ізюм, Ірпінь [7].

Ще одним джерелом є приватні інвестиції: Україна може залучити приватний капітал для фінансування відновлення міст через прямі іноземні інвестиції, публічно-приватні партнерства (ППП) або інші форми співпраці з бізнесом.

Не менш перспективним можна вважати краудфандінг та соціальні платформи. Їх Україна може використовувати для збору коштів від громадян та груп, які хочуть допомогти у відновленні міст. Позитивним прикладом може бути онлайн-платформа United24 (U24), де кошти розділяють за трьома напрямками: оборона і розмінування, гуманітарна і медична допомога, а також відбудова України. Ді ініціативи долучилися мешканці майже 90 країн. Від свого старту платформа зібрала понад 339 млн дол. внесків благодійників (станом на 17 травня 2023 р) [8].

Також можливим є залучення Української діаспори в різних країнах світу, яка може допомогти залучити фінансові ресурси, волонтерів та експертну допомогу для відновлення міст України.

Серед внутрішніх джерел коштів:

1. Власні бюджетні кошти. Україна може виділити частину свого бюджету на відновлення інфраструктури та соціальних послуг у постраждалих містах.

2. Реінвестиція податкових надходжень. Україна може розглянути можливість перерозподілу податкових надходжень та інших державних доходів на відновлення та реконструкцію постраждалих міст. Це може передбачати внесення змін у бюджетну політику або використання спеціальних податків або зборів.

3. Відновлення національної інфраструктури: Держава може виділити кошти на відновлення ключових елементів національної інфраструктури, таких як дороги, мости, енергетичні системи та комунікаційні мережі, що сприятиме загальному відновленню міст. Фонд ліквідації наслідків збройної агресії було створено у 2022 році у складі спеціального фонду державного бюджету. Його першочерговим завданням є відновлення знищених або пошкоджених об'єктів житлового призначення та будівництво або ремонт об'єктів критичної інфраструктури [9]. На ліквідацію наслідків збройної агресії на 2023 рік виділено 61,7 млрд грн. З них 35,9 млрд грн – це 50% прибутку Нацбанку за 2022 рік та 25,8 млрд грн., отриманих від примусового вилучення коштів держави-агресора [10].

Не слід забувати і про можливість використання заморожених у зарубіжних країнах активів країни-агресора. Загальна сума російських резервів, які були заморожені в банках різних країн, становить понад 300 млрд доларів США

Координація та ефективне використання цих джерел коштів можуть сприяти швидкому відновленню міст України після війни. Забезпечення прозорості, відповідальності та ефективного управління цими ресурсами є важливим для досягнення бажаних результатів у процесі відновлення.

Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення (24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року) https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf

2. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 - February 2023 (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab180057556615497>

3. UkraineRecovery Conference. Міжнародна конференція з питань відновлення України. 4-5 липня 2022 - Лугано, Швейцарія. <https://ua.urc-international.com/ukraine-recovery-conference-2022-mizhnarodna-konferenciya-z-pitan-vidnovlennya-ukrayini>

4. Проект відновлення критично важливої пошкодженої інфраструктури <https://2plus2.ua/novyny/15-krain-svitu-hochut-vidbudovuvati-ukraini-yaki-oblasti-budut-shozhi-na-nimechchinu-kanadu-chi-ssha>

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

5. ЄБРР виділить Україні до 3 мільярдів євро. Слово і діло. 24 жовтня 2022, 14:33. <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/24/novyna/ekonomika/yebr-r-vydilyt-ukrayini-3-milyardiv-yevro>
6. Відбудова українських міст: звідки брати гроші. Економічна правда. П'ятниця, 5 серпня 2022, 18:39. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/5/690077/>
7. Дайджест відновлення України. Ukraine Recovery Digest. No 47. 07-14 лютого 2023. https://rdo.in.ua/sites/default/files/pdf/digest47_ukr.pdf
8. United24. <https://u24.gov.ua/uk/projects> .
9. Порядок використання коштів Фонду ліквідації наслідків збройної агресії. <https://decentralization.gov.ua/news/16103> .
10. . На ліквідацію наслідків агресії РФ у держбюджеті є 61,7 млрд грн <https://interfax.com.ua/news/economic/910270.html>
11. Росія заплатить за все: що таке репарації та чому важливо змусити РФ їх виплатити. Слово і діло. 27 жовтня 2022, 20:00. <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/27/stattja/polityka/rosiya-zaplatyt-vse-take-reparacziyi-ta-chomu-vazhlyvo-zmusyty-rf-yix-vyplatyty>

Зарицька Наталія Сергіївна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВЕЛИКИХ МІСТ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Війна завдала великої шкоди кожному українцю, українським регіонам, містам, селам, територіальним громадам.

Сучасні Українські міста потребують повоєнного відновлення, максимально швидкого та ефективного планування яке можна і потрібно готувати уже зараз. Нині в світі є популярною тенденцією розвиток розумних міст, це зумовлено як загальносвітовими процесами урбанізації, зростанням кількості населення міст, так і перетворення міст на осередок сучасних інновацій та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах міського життя. Це прекрасна тенденція яка яскраво проявляється при стало - високому розвитку економіки, але що ж робити коли і економіка, і всі сфери функціонування держави та її міст в цілому знаходяться у стані війни?

Відкрита агресія Російської Федерації проти України, що нині переросла у тотальну, жорстоку війну, призвела до страшних руйнувань наших великих міст та маленьких містечок, знищення їх критичної інфраструктури, промислових та соціальних об'єктів. До традиційних викликів, які стояли перед Україною до війни, додалися нові, які з різних причин навіть не враховувались при плануванні як мало ймовірні, які тепер стали домінуючими і такими, що впливатимуть на розвиток України та її міст ще досить довго. За час війни Росія зруйнувала тисячі об'єктів міської інфраструктури (нажаль руйнування продовжується досі, тому точну кількість зруйнованого зараз не можливо оцінити), у тому числі тих, які є дуже важливими для відновлення великих міст та їх розвитку – аеропорти, дорожні

**«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси
підтримки»**

шляхи, мостові переходи, освітні, медичні заклади, житло та об'єкти соціального спрямування [3].

Кожен день війни для України, для її великих міст, для осередків урбанізації, сучасних технологій та цифровізації – це на превеликий жаль не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки та обмеження для майбутнього розвитку на довгі роки. Цей процес слід сприйняти як об'єктивну реальність, але з тим, потрібно робити кроки, які б мінімізували негативний вплив цих викликів на існування та розвиток сучасної урбаністики.

Відновлення сучасних міст – це не тільки про відбудову зруйнованого ворогом, це відновлення повноцінного і безпечного міського життя, формування нової економіки міста з урахуванням нових реалій – перманентної загрози війни з боку Росії, при цьому ми маємо також розуміти, що загроза продовжує існувати і з боку Білорусі.

Враховуючи загрозу з боку Росії та Білорусі, яка на жаль залишатиметься навіть після завершення військових дій, для планування відновлення та майбутнього сталого та ефективного розвитку Українських міст, доцільно виділити три макрорегіони їх розташування:

1. Східний – міста близькі до кордону з Російською Федерацією і Республікою Білорусь, де рівень загрози прямого військового вторгнення є найбільшим, і де має розміщуватись досить значна кількість військових об'єктів стримування ворога;

2. Центральний – міста, що межують з зі східними територіями, з помірним рівнем загрози військового вторгнення;

3. Західний - міста в західній частині України, які знаходяться найближче до країн ЄС, де є мінімальна загроза прямого військового вторгнення з боку Росії та Білорусі.

Звичайно ж всі міста як і наша держава різні, за своєю специфікою, розташуванням, економічною складовою, демографічною і навіть культурною, ці всі

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

чинники формувалися десятиліттями але незважаючи на відмінності між ними, Україна у складний час війни виявилась досить згуртованою країною, і тому є багато прикладів взаємодопомоги міст всередині держави одне одному. Одним із важливих чинників на який слід звернути увагу є чинник територіальної згуртованості України, це є міцний каркас головних її міст: Київ – північ, Львів – захід, Харків – схід, Дніпро – центр, Одеса – південь [2]. Тому удари ворога по ключовим містам каркасу є не випадковими і заздалегідь запланованими, цей фактор також треба враховувати в майбутньому. Відновлення цього каркасу, з'єднання цих міст між собою, досягнення максимального взаємо доповнення економік, освітнього та культурного простору цих міст є запорукою цілісності нашої держави та її прискореного розвитку, тому є пріоритетом номер один у відновленні.

В рамках цього пріоритету на першому етапі потрібні швидкі кроки у таких напрямках:

1. Відновлення комунікацій у рамках Київської агломерації.
2. Відновлення злітно-посадкових смуг та обладнання аеропортів Києва для прийняття критично-важливих вантажів та міжнародного авіасполучення.
3. Відновлення мостів навколо Києва, розчистка та ремонт полотна міжнародних трас з Києва на захід, а також на Одесу і Харків.
4. Відновлення логістичних центрів навколо Києва, які здатні приймати та накопичувати вантажі з-за кордону.

Процес відновлення звичайно непростий але потребуватиме швидкої доставки критично важливих вантажів та з'єднання ключових міст – логістичних центрів з Києвом та іноземними країнами, тому пріоритетним є звичайно ж відновлення можливостей для прийняття транспортних літаків аеропортами у Харкові, Одесі, Дніпрі, Львові, Вінниці [1].

Звичайно ж специфіка відновлення того чи іншого міста визначається відповідно до його економічного, історичного та суспільного значення. Власне відновлення міст, їх удосконалення, стрімкий розвиток потребує врахування безлічі аспектів, що стосуються його організації. Звичайно ж влада має розробити

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

концепції, моделі які після нашої неминучої перемоги ми матимемо, щодо великих міст, концепції удосконалення, в категорію надпотужних сучасних урбаністичних агломерацій, а щодо міст які нажаль майже повністю зруйновані, то чи варто відбудовувати старі міста, або ж логічніше буде збудувати абсолютно нові міста, потужні, конкурентні, індустріальні в яких концентрується науково-технологічний і фінансово-інвестиційний потенціал нашої держави.

Список використаної літератури:

1. Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html
2. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini>
3. Відбудова України. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/reconstruction-ukraine_en

Євтушевська Ольга Володимирівна,
*доцент кафедри міжнародної економіки,
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ЕКОНОМІКА ПОВОЄННОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ СЕРЕДНЬОГО СХОДУ)

До країн Середнього Сходу найчастіше відносять Пакистан та Афганістан. Саме приклад Кабулу як повоєнного міста, яке перебуває у процесі повільного соціально-економічного розвитку, цікавитиме нас у цьому дослідженні. Афганістан, зокрема його столиця, асоціюється у багатьох людей з бідністю, порушенням прав населення, повоєнним занепадом, проте на даному етапі здійснюється ряд заходів, які покликані покращити ситуацію.

Протягом тривалого періоду Афганістан був об'єктом геополітичного протистояння, яке призвело до тривалої війни, переселення частини населення за кордон, економічного занепаду, зростання рівня безробіття та внутрішніх конфліктів. Географічне положення цієї країни робило контроль над нею дуже важливим, проте завоювати Афганістан не вдалося жодній державі. Нинішня складна соціально-економічна ситуація не є наслідком лише воєнних дій. Непрості природно-кліматичні умови, вплив деяких сусідніх держав, недосконале державне управління призвели до соціально-економічної кризи. Будучи аграрною країною, Афганістан переживає посилення урбанізації. Частина сільського населення, зокрема молодь, намагається переїхати до великих міст у надії знайти роботу. Рівень безробіття у країні досить високий, при цьому активно використовується дитяча праця. Наприклад, це помітно при перегляді сюжетів про стихійну торгівлю. Хлопці, віком приблизно 7-10 років, продають пластиковий посуд, пакети, ганчірки, засоби для миття тощо. Дівчат серед таких продавців, схоже, немає.

На думку Мельникової М.В., «вирішення завдань повоєнного відновлення економіки міста потребує значних обсягів матеріальних трудових та фінансових

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

ресурсів, що пов'язано не тільки з відновлення господарювання різних галузей та сфер, але й з відновленням зруйнованої та пошкодженої інфраструктури» [1]. Розуміючи це, нинішня влада намагається покращити свій імідж та залучити іноземні інвестиції, наскільки це можливо. Задля цього проводиться активна робота в соціальних мережах, зокрема соціально-економічне життя Кабулу висвітлюється на декількох ютуб-каналах. У майже щоденних репортажах розповідають про інфраструктурні проекти, а саме будівництво мостів, доріг, реалізується кампанія з озеленення міста та будівництва нових кварталів. Окрема увага приділяється виставкам промислової продукції, інженерних розробок та мистецьких доробок. Причому, у виставках беруть участь і жінки-підприємці. На каналах з'являються регулярні репортажі з базарів, крамниць і торговельних центрів. Асортимент продукції та наявність «статусних» магазинів свідчить про майнове розшарування серед населення. Попри прагнення покращити власний імідж через соціальні мережі, схоже, що більшість афганських інформаційних ресурсів орієнтуються на носіїв пушту та дарі (найпоширеніші мови в країні).

Виокремлюють три основні групи чинників маркетингового середовища країн Близького Сходу (сюди, на думку автора, можна віднести і країни Середнього Сходу), а саме: економічні, політико-правові та соціокультурні [2, с. 128]. Політико-правові аспекти життя Афганістану пов'язані зі звичаєвим правом та нормами ісламу. Існують і свої соціокультурні особливості, пов'язані з тим, що декілька поколінь афганців жили у стані перманентної війни. Зараз, коли країні потрібно повертатися до мирного життя, подекуди виникають проблеми адаптації. Частина представників талібану замінили зброю на гаджети та працюють в офісах. Попри негативний образ країни, сформований окремими засобами масової інформації та об'єктивними проблемами, Афганістану вдається залучати іноземні інвестиції. Найактивнішими інвесторами є китайські та турецькі компанії, зокрема останні реалізують ряд будівельних проектів на території країни. Китайські інвестори зацікавлені у розвитку співробітництва в добувній промисловості, зокрема найбільший інтерес викликає мідь та літій. Китай, на відміну від інших країн, обрав

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

не агресивний спосіб взаємодії, а ведення справ на основі економічних інтересів обох сторін. Безумовно, Афганістан дуже потребує інвестицій. Відповідно, китайська сторона може до певної міри диктувати свої умови. Загалом, китайську політику інколи називають тихою економічною експансією. Проте така взаємодія значно гуманніша та, як показують сучасні події, значно ефективніша, ніж воєнні дії.

Економіка Кабулу проявляється через організовану та неорганізовану вуличну торгівлю. Частина населення займається вирощуванням та продажем городини, а також виконує посередницькі комерційні функції. Загалом, розвиток торгівлі допомагає знизити соціальну напруженість та надає можливість отримати додаткове джерело доходу. Більшість земель, які перебувають в обробітку, належать дрібним сільським домогосподарствам. Частина продукції, що вирощується там, транспортується у великі міста, в тому числі й в столицю. Воєнні дії негативно вплинули на розвиток сільського господарства, зокрема через пошкодження іригаційних систем та замінування територій. В таких умовах, як згадувалося вище, частина сільської молоді намагається перебратися до великих міст.

Судячи з медійної активності та частого висвітлення економічних і соціальних подій, які відбуваються, передусім, у столиці, сучасна афганська влада намагається сформувати більш позитивний образ, ніж їхні попередники. Причиною цього може бути велика потреба в іноземних інвестиціях. Більш прийнятний імідж може сприяти не лише співпраці з представниками великого бізнесу, а й допомогти налагодити комерційні зв'язки з суб'єктами малого та середнього підприємництва з інших країн. Попри наявні ризики Афганістан може стати цікавим у комерційному сенсі, оскільки економічні можливості цієї країни не розкриті повністю. Фактично співпраця з афганськими підприємцями – це так званий блакитний океан, тобто низько конкурентне середовище. Ті суб'єкти господарювання, які ризикнуть співпрацювати з представниками цієї країни, можуть отримати істотну економічну вигоду.

Список використаних джерел:

1. Мельникова М.В. Промисловий симбіоз в умовах повоєнного відновлення економіки міста. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1884/1814>
2. А. Аль-Газу Оцінка маркетингової привабливості країн Близького Сходу. *Економічний вісник*. 2022. №40. С. 126 – 138.

Липов Володимир Валентинович,
*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії,
Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна*

Ушенко Наталя Валентинівна,
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

SMARTER CITIES ЯК АЛЬТЕРНАТИВА SMART CITIES В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У листопаді 2022 р. на конгресі Smart City Expo в Барселоні Київ отримав престижну нагороду «World Smart City Award Special Recognition» [1]. Світові конгреси Smart City Expo — щорічні міжнародні зустрічі з обміну досвідом впровадження досягнень технологічного прогресу у реалії міського життя. З моменту першого зібрання в 2011 році вони перетворилися на глобальну подію у сфері підтримки розвитку Smart Cities на основі впровадження цифрових технологій. Високою нагородою було визнано успіхи української столиці у впровадженні у повсякденне життя можливостей, що створюються завдяки розвитку цифровізації. Таким чином задекларовано солідарність з боротьбою українського народу.

Військова агресія проти України суттєво ускладнює завдання, що стоять перед органами державної влади та місцевого самоуправління. Важливим інструментом забезпечення їх успішного виконання є використання можливостей, які надає впровадження цифрових технологій. Особливе місце серед них на рівні місцевих громад займає концепція Smart City. За час, що пройшов з моменту появи цієї концепції, суттєво поглибилося розуміння потенціалу поліпшення всіх складових життя сучасного міста, що відкривається завдяки цифровізації. Поглибилося розуміння завдань, що стоять перед керівництвом місцевих органів влади у процесі впровадження технологій Smart City. Водночас зберігаються суттєві розбіжності у визначенні самого поняття розумне місто. Під Smart City пропонується розуміти:

- сукупність цифрових технологій, впроваджених в усі міські функції;

**«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси
підтримки»**

- поєднання розумних управління, енергетики, житла, мобільності, інфраструктури, технологій, охорони здоров'я та розумних громадян.

Деякі дослідники і господарники акцентують увагу на можливостях поліпшення якісних характеристик управління міських господарством:

- об'єднання технології, уряду та суспільства для забезпечення таких якостей, як розумні міста, економіка, мобільність, довкілля, люди, управління;

- якість міського управління, здатного забезпечити стійкий розвиток економіки та можливість працевлаштування мешканців, незалежно від рівня їхньої освіти, кваліфікації або доходів.

Увагу практиків привертають економічні наслідки впровадження технологій Smart City. Відповідно пропонуються визначення Smart City, як:

- міста, що використовує інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для задоволення потреб ринку та своїх мешканців;

- міський район, що розвивається на основі інфраструктури ІКТ та забезпечує стійкий економічний розвиток і високу якість життя, процвітає у сферах економіки, мобільності, навколишнього середовища, рекреації, управління. Результатом чого стає формування потужного людського та соціального капіталу;

- застосування ІКТ для забезпечення розвитку економіки, використання природних ресурсів, розвитку людського та соціального капіталу, якості життя та участі мешканців в управлінні містом, що у кінцевому підсумку забезпечують конкурентоспроможність регіону.

Більш просунуті концепції зосереджують увагу на соціальному потенціалі впровадження технологій Smart City для поліпшення якості життя мешканців міських агломерацій. Відповідно під Smart City пропонується розуміти:

- рівень розвитку міського управління коли на основі спільного впливу та взаємодії інвестицій в людський та соціальний капітал, традиційні (транспорт) та сучасні (ІКТ) комунікаційні інфраструктури підтримують забезпечення сталого економічного розвитку та високу якість життя, раціональне управління природними ресурсами;

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

- інноваційне місто, яке використовує цифрові технології для підвищення рівня життя, ефективності діяльності та надання послуг, а також розвитку конкурентоспроможності за забезпечення задоволення потреб сьогодення та майбутніх поколінь в економічних, соціальних, культурних та природоохоронних аспектах.

Врешті решт поступово отримує визнання підхід, що спирається на розуміння динамічного характеру розвитку сучасного міста. Швидкий прогрес технологій зумовлює перехід від статичної концепції Smart City до відкритої до постійних змін і комплексного оновлення концепції Smarter City. Еволюція цифрових технологій визнається ключовою передумовою еволюції концепції міста, що безперервно стає «більш розумним». Тому втрачають сенс спроби дати точне визначення „розумного міста“, як кінцевої точки, мети. Концепція Smarter City пропонує розуміти його як процес, послідовність кроків, за допомогою яких міста стають більш придатними для життя, відкритими до змін, здатними швидше реагувати на нові виклики.

Акцент ставиться на безперервному вдосконаленні можливостей, що надає розвиток цифрових технологій для покращення життя мешканців сучасного міста. Варто акцентувати увагу на динамічній, якісній стороні результатів їх впровадження. Саме цей аспект найбільш вдало розкриває термін Smarter City.

Важливо зазначити, що опора у визначенні Smarter City на еволюційну складову забезпечує концентрацію уваги на перспективних напрямках впровадження цифрових технологій, визнанні їх лише засобом, інструментом досягнення цілей покращення якості життя мешканців міста, розвитку культурного, соціального, людського капіталу. У цьому контексті можна виділити кілька етапів еволюції розуміння концепції розумного міста.

На першому етапі акцент ставився на цифровізації, спрощенні доступу міських мешканців до певних, конкретних послуг та підвищенні якості їх надання. Увага акцентувалася на застосуванні великого набору електронних та цифрових технологій, використанні ІКТ для покращення, трансформації життя та робочого середовища в межах регіону, їх впровадження у системи управління, локальному

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

характеру об'єднання ІКТ та людей. Надмірна увага на цьому етапі до самого процесу впровадження у міське життя можливостей, що надає цифровізація, у деяких випадках зумовлювала ігнорування, гальмування інших перспективних шляхів розвитку міської інфраструктури, недооцінку негативних наслідків і загроз, що породжуються проникненням цифрових технологій у приватне життя мешканців. У решті решт впровадження цифрових технологій сприймалося як мета а не інструмент досягнення більш важливих цілей діяльності місцевої влади.

На другому етапі впровадження технологій вже розглядається не як самоціль, а як інструмент досягнення більш комплексних завдань. З'являється технологічна основа розгляду їх як елементів певної системи дій, здатної забезпечити прискорення економічного розвитку регіону. Прогрес технологій відкрив двері для поєднання соціальних і комерційних ефектів розвитку розумного міста. Водночас акцент на суцільно утилітарному розумінні концепції Smart City як простору забезпечення конкурентоспроможного економічного розвитку автоматично породжує ситуацію, коли успіх зовнішнього залучення мобільного фінансового капіталу або віртуальних цифрових послуг дуже легко і швидко може змінитися їх відтоком у більш привабливі економічні зони.

Третій етап ознаменовано визнанням провідної ролі завдання підтримки на локальному рівні розвитку людського і соціального капіталу. Він ґрунтується на забезпеченні зростання якості життя мешканців. Відбувається еволюція у бік інтеграції у межах локального соціального капіталу всіх аспектів людського інтелекту, колективного розуму і навіть штучного інтелекту. Це підтримується завдяки ефективному поєднанню цифрових мереж, елементів штучного інтелекту, датчиків і контролерів, програмного забезпечення.

Водночас, на четвертому етапі розвитку концепції люди, громади, процеси та технології визнаються чотирма джерелами успішної ініціативи, спрямованої на забезпечення постійного розвитку Smarter City. Відправним моментом є визначення у якості його сутнісного підґрунтя єднання мешканців у співтовариство, громаду. Саме ця установка зумовлює специфіку забезпечення розвитку Smarter City.

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Ключова спрямованість на підтримку розвитку людського, соціального капіталу місцевої громади, неможливого без забезпечення поліпшення якості життя мешканців, стає підґрунтям гарантії стабільного, довгострокового розвитку міста. Адже на відміну від фінансового капіталу соціальних капітал регіону є малорухомим, більш стабільним. Його збереження в умовах загроз, породжуваних військовою агресією з боку Росії, набуває першочергового значення.

Важливими складовими цього процесу є врахування історико-культурного підґрунтя єдності регіону, його просторового охоплення, особливостей зв'язків між містом і околицями, людськими потоками між ними, вікових, освітніх особливостей мешканців, їх захоплень, привабливих рис міста. Формування успішної довгострокової стратегії розвитку Smarter City неможливе без визначення того, що може дати місцевій громаді його створення, у чому його потенційні вигоди. Відповідно зростає значення забезпечення оперативного виявлення, підтримки та просування ініціатив мешканців, їх залучення до життя місцевої громади на основі постійного вдосконалення систем електронного врядування, підвищення прозорості, спортивних подій тощо. Водночас необхідно точно встановлювати ролі, обов'язки, цілі та завдання виконавців, якісно планувати стратегії досягнення встановлених цілей.

Вдосконалення системи місцевого самоуправління на основі використання можливостей, що надає розвиток цифрових технологій є важливою складовою подолання руйнівних наслідків військової агресії РФ проти України та забезпечення повоєнного відновлення. Важливою складовою цього процесу може стати впровадження технологій Smarter City. Акцентування уваги на динамічному характеру їх розвитку сприятиме більш ефективному використанню можливостей, що вони створюють.

Список використаних джерел:

1. Віталій Кличко: Київ отримав престижну нагороду «World Smart City Award Special Recognition» за додаток «Київ Цифровий» https://kyivcity.gov.ua/news/vitaliy_klichko_kyiv_otrimav_prestizhnu_nagorodu_world_smart_city_award_special_recognition_za_dodatok_kyv_tsifroviy/

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

Лойко Єлизавета Миколаївна,
*здобувач ступеня доктора філософії (051 Економіка),
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На комунікації в онлайн форматі багато суб'єктів господарювання перейшли ще в умовах карантинних обмежень у зв'язку із пандемією на Covid -19. Воєнний стан в Україні змусив підприємства не тільки підтримувати комунікаційні зв'язки в онлайн форматі і їй подбати про захист інформації із-за постійних кібератак. Кібервійна, у яку була втягнута Україна стала серйозною загрозою комунікаційним стратегіям суб'єктів господарювання. Найбільша кількість DDoS-атак була здійснена у лютому-березні 2022 р., проте DDoS-атаки здійснюються постійно. В Україні у I кв. 2022р. порівняно з I кв. 2021р. кількість DDoS-атак збільшилася на 450%, а тривалість цих атак зросла майже на 8 000% [1]. За даними Держспецзв'язку найбільша кількість DDoS-атак була у лютому 2022 р., коли за одну добу біло здійснено 275 кібератак. Перебої зв'язку з'являються щодня, особливо їх вплив відчутний у регіонах, які наближені до лінії бойових дій. Таким чином для суб'єктів господарювання важливо не тільки формувати ефективні комунікаційні стратегії із використанням можливостей Інтернету, соціальних мереж та меседжерів, а й подбати про надійних захист своїх онлайн комунікацій.

Цифрова трансформацію комунікаційних стратегій суб'єктів господарювання відбувається з урахуванням стрімкого зростання користувачів Інтернету та соціальних мереж. Війна в Україні прискорила темпи нарощування користувачів Інтернетом. В регіонах, які близькі до лінії бойових дій, можливість комунікацій частіше за все відбувається через користування соціальними мережами або Інтернетом. За статистичними даними у довоєнному 2021 р. в Україні нараховувалось 71,8 % користувачів Інтернету та 64,6% користувачів соціальних мереж від загальної кількості населення в Україні [2]. Війна ці цифри збільшила.

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

Враховуючи наявність сучасних технологій доступу до Інтернету на території України суб'єктам господарювання доцільно формувати свої комунікаційні стратегії в онлайн форматі. Основна увага при формуванні комунікаційних стратегій приділяється таргетованій рекламі товарів та послуг, постійному оновленню сайту суб'єкта господарювання, створення каналів спілкування зі споживачами через соціальні мережі та меседжери. При формуванні комунікаційної стратегії потрібно розраховувати її економічну ефективність. Постійний моніторинг результатів розміщення таргетованої реклами у соціальних мережах надасть можливість суб'єкту господарювання визначити рівень економічної ефектності застосування того чи іншого виду реклами, зокрема, через розрахунок коефіцієнта КРІ, що є важливим для ефективного розпорядження фінансами підприємства або організації особливо в умовах воєнного стану.

Війна змінила ринок праці в Україні, що є дуже важливим для формування ефективних комунікаційних стратегій. Значна кількість людей втратила роботу та джерела доходу, що значно вплинуло на їхню купівельну спроможність. Процес діджиталізації також вплинув на ринок праці. Діджиталізація сприяла розвитку е-комерції в світовій економіці, дохід від якої очікується \$4,35 млрд. За прогнозами фахівців обсяг ринку е-комерції у 2025 р. досягне рівня \$7,29 млрд. Обсяг е-комерції у торгівельному обороті Україні займає 4 %, проте її обсяги постійно зростають. За оцінками експертів у післявоєнній відбудові економіки України потреба у фахівцях ІТ-спеціальностей зросте, тому і формування комунікаційних технологій для суб'єктів господарювання у післявоєнній відбудові економіки України буде прогресувати [3].

Список використаних джерел :

1. Mingas M. Data published on Ukraine DDoS attacks. — Capacity, 28 March 2022.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: krstat.gov.ua
3. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добюровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. К. Центр Разумкова. 2022. 277 с.

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси

підтримки»

Лойко Валерія Вікторівна,
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної економіки,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА МЕШКАНЦІВ МІСТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕСУРСИ ТА ЗАГРОЗИ

Російська агресія принесла багато руйнувань інфраструктури міст та сіл України і багато смертей та поранень українців. З війною значно змінилися пріоритети у критеріях економічної безпеки мешканців міста. У мирний час мешканці міста при визначенні рангів чинників, які формують їхню економічну безпеку, на перше місце завжди ставили економічну складову, тобто наявність роботи, отримання заробітної плати або підприємницького доходу. На друге місце ставили чинник забезпеченості житлом та житлово-комунальними послугами, особливо це питання було актуально для мешканців міста Києва, так як вартість оренди житла та сплати за житлово-комунальні послуги у домогосподарствах України та Києва за витратами займає друге місце за витратами на продукти харчування. На третє місце ставили економічну доступність медичних, освітніх, фінансових, культурно-розважальних та інших послуг. Війна змінила пріоритети в чинниках економічної безпеки. У воєнних умовах на перше місце за пріоритетністю критеріїв забезпечення соціально-економічної безпеки мешканців міста виходить забезпечення їхньої фізичної безпеки, у зв'язку з чим виникає потреба наявності різного виду укриттів або пристосування приміщень під укриття. На друге місце виходить критерій забезпечення мешканців міста питною водою та продуктами харчування. На третьому місці - можливість отримати медичну допомогу або необхідні ліки (у разі отримання поранення або травми – надання медичної допомоги є першочерговою задачею). Забезпечення інших життєвих потреб для мешканців міста в умовах воєнного стану здійснюється за мірою необхідності. У

**«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси
підтримки»**

воєнних умовах економічна безпека мешканців міста підтримується також і за рахунок можливості отримати гуманітарну допомогу.

Війна змусила багатьох людей зрушитися із власного житла у більш безпечні регіони України і закордон. За даними и Міжнародної організації з міграції (МОМ) станом на квітень 2022 року кожен шостий мешканець України став внутрішньою тимчасово переміщеною особою. На травень 2023 року значна частина населення переміщується по території України, частина повернулась до своїх міст та сіл, частина залишається ще в західних регіонах країни. Окрім внутрішньо переміщених осіб значна кількість українців, 60 % з яких жінки та діти, стали зовнішньо переміщеними особами, тобто виїхали у країни Європи та інші країни. За даними МОМ на травень 2022 року 29,0 % населення України, а це приблизно 12,8 млн. осіб були внутрішньо або зовнішньо переміщеними особами. За даними МОМ ТОП-6 країн ЄС, до яких виїхало найбільше українців складають країни: Польща, Німеччина, Чехія, Словаччина, Франція [1]. Безумовно, що вимушене переміщення значно знизило рівень економічної безпеки мешканців міст та сіл. Українці, які виїжджали з власних осель із-за війни, мали з собою дуже обмежену кількість речей, частіше за все 1 валізку або наплічник. Кількість грошей, які українці могли взяти з собою, також була достатньо обмежена із-за невисокого рівня доходів українців. Проживання в інших містах потребує більше витрат, навіть, зважаючи на гуманітарну допомогу з боку нашої держави та інших країн, все рівно витрати на проживання в іншому місці потребує більших витрат, ніж у себе вдома в звичних умовах. Тому рівень економічної безпеки українців, які стали тимчасово переміщеними особами, знизився. Рівень економічної безпеки українців, які не переміщувалися по території України або за кордон, також знизився. Зробити такий висновок можна на основі аналізу внутрішньої економічної ситуації та рівня оплати праці і індексу споживчих цін. В Україні заробітна плата є основним, хоча і не єдиним джерелом сукупних доходів домогосподарств. У довоєнному 2021 р. спостерігалось зростання рівня доходів домогосподарств України. Під час війни рівень доходів населення значно знизився. За даними Державного центру зайнятості

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

на 1 травня 2023 року в середньому по Україні на одне вільне робоче місце претендувало 3 безробітних. Рівень середньої заробітної плати по Україні станом на 1 травня 2023 року склав 11055 грн. За способом пошуку роботи 38 % безробітних осіб шукають роботу через Державну службу зайнятості, 19 % через Інтернет, 31 % через особисті зв'язки, 12 % іншим способом [2]. За експертними оцінками після закінчення війни ринок праці в Україні відновиться, але затребуваність професій зазнає змін. Під час війни індекс споживчих цін на продукти харчування та послуги зріс, що негативно вплинуло на купівельну спроможність та рівень добробуту населення. Втрата джерела доходів та зростання індексу цін на товари і послуги негативно впливають на рівень економічної безпеки українців. За проведеним аналізом загроз та ресурсів забезпечення економічної безпеки мешканців міст під час війни виділено наступні, найбільш впливові на погляд автора (табл. 1).

Таблиця 1

Ресурси та загрози економічної безпеки мешканців міст України в умовах воєнного стану

Загрози	Ресурси
Вимушене переміщення мешканців міст як всередині країни так і за кордон.	Фінансова підтримка внутрішньо переміщених осіб від держави. Фінансова підтримка українців, які є зовнішньо переміщеними особами країнами Європи.
Втрата роботи або джерела доходу, зниження рівня заробітної плати.	Прийнята державою програма релокації підприємств та підтримка підприємців, які працевлаштовують внутрішньо переміщених осіб.
Зростання цін на продукти харчування, комунальні послуги, медичні препарати.	Підтримка державою та закордонними партнерами українців за рахунок надходження гуманітарної допомоги. Реалізації програми «Сади перемоги».
Зменшення обсягів грошових заощаджень домогосподарств України.	Розширення спектру соціальної та гуманітарної допомоги.
Відключення електроенергії, втрата зв'язку та Інтернету внаслідок обстрілів об'єктів критичної інфраструктури.	Допомога від європейських країн, яка надала можливість полагодити електромережі та відновити електропостачання міст та сіл України.

Джерело: складено автором за власними спостереженнями.

Уряд України докладав значних зусиль для підтримки рівня економічної безпеки як окремих громадян так і підприємств. Національна система соціального захисту населення гарантувано виплачувала допомогу внутрішньо переміщеним

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

особам у розмірі 2000 грн. на особу та 3000 грн. людям з інвалідністю та дітям, що коштувала бюджету України 13 млрд. грн. щомісяця. Оперативність інформації щодо необхідності отримання цієї допомоги внутрішньо переміщеними особами забезпечувалась завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій, зокрема, додатку Дія. Урядом України також було прийнято розпорядження щодо релокації підприємств по території України або за кордон. Майже половина малих та середніх підприємств фактично зупинили економічну діяльність, 20% провели релокацію всередині України та 4,4% перемістилися за кордон.

За даними Info Sapiens, до найбільш негативних чинників, які вплинули на рівень економічної безпеки українців та визначені як соціально-гуманітарні наслідками війни, за проведеним опитуванням українців віднесені наступні: 33% громадян України називають зменшення регулярного доходу, 22% — роз'єднання сім'ї, 19% — втрату роботи, 13% — повну втрату доходу, 9% — втрату, руйнування будинку чи майна, 7% — ненадання належної медичної допомоги, 6% — втрату життя чи здоров'я, 3% — депресію, стрес, страх, 2% — голод, 1% — насильницький вивіз до росії, 1% — катування, знущання. За проведеним опитуванням українці в умовах війни проявили високий рівень життєстійкості. За даними Info Sapiens рівень життєстійкості українців склав 3,9 бали за 5 бальною системою оцінки, психологічна стійкість українців оцінена у 4,0 балів, фізична стійкість у 3,8 бали, що є дуже позитивним чинником.

Список використаних джерел:

1. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. — MOM. URL: <http://surl.li/hehbw>
2. Офіційний сайт Державного центру зайнятості. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>
3. Про затвердження плану з невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>
4. Info Sapiens. URL: <https://www.sapiens.com.ua/>

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Поздєєва Катерина Вікторівна,
*здобувач ступеня доктора філософії (051 Економіка),
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ МІСТА КИЄВА У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Освітній процес у 2022 р. в Україні здійснювався у 12,9 тис. закладах загальної середньої освіти, з них у 7,7 тис. закладах – у традиційній та змішаній формі навчання, у 5,2 тис. – в онлайн форматі. У 2022 р. в Україні у закладах загальної середньої освіти працювали 500 тис. учителів та вихователів. До занять у загальних середніх школах було залучено 4 млн. здобувачів освіти, з них більше 1,0 млн. навчались очно [1]. У місті Києві під час воєнного стану в Україні контингент учнів загальних середніх шкіл збільшився переважно за рахунок внутрішньо переміщених осіб, кількість вчителів також зросла (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка основних показників організації навчального процесу в закладах загальної середньої освіти міста Києва

Показник	Роки					Відхилення даних 2022 р. від даних 2018 р., %	Заплановані показники 2023 р.
	2018	2019	2020	2021	2022		
Контингент здобувачів освіти на 01.01 відповідного року, тис. осіб	286,8	301,2	291,37	294, 86	305,05	6,36	293,698
Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб	22,9	24,6	25,3	26,1	27,1	18,34	27,2

Джерело: складено автором за даними [2]

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Обсяги бюджетного фінансування організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти міста Києва із року в рік зростають (рис. 2).

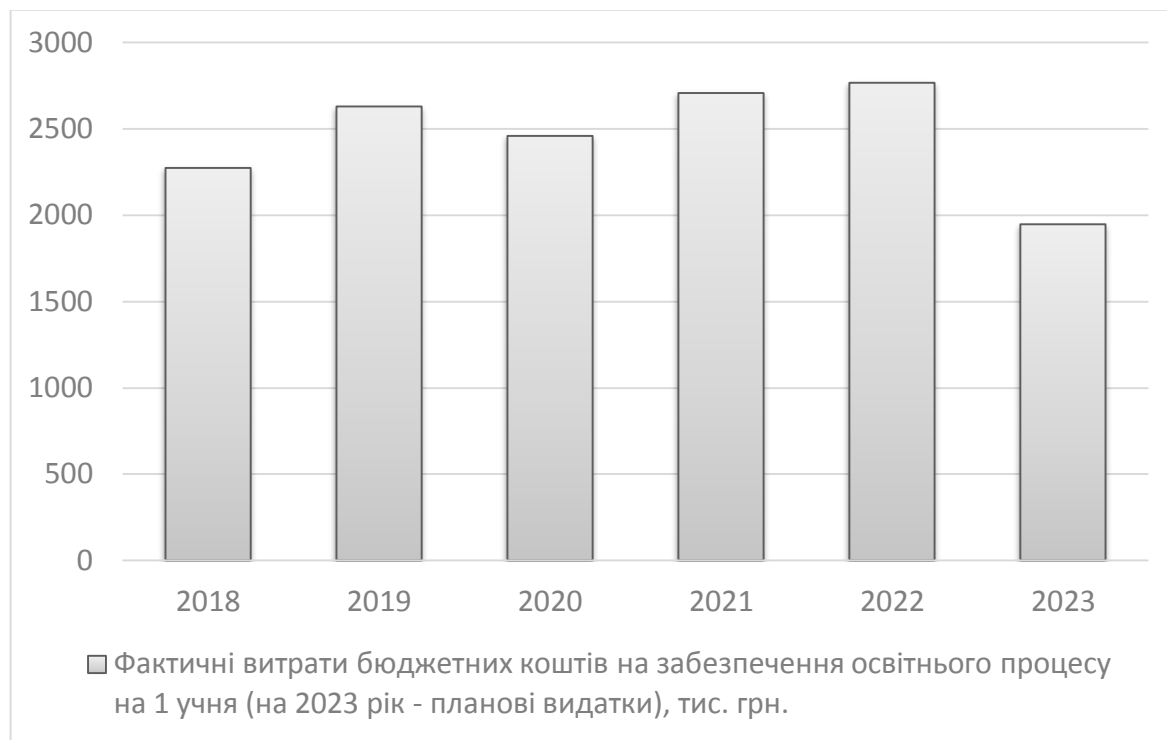

Рис. 1. Динаміка витрати бюджету міста Києва на забезпечення організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти міста у розрахунку на 1 учня.

Сучасна тенденція цифровізації освітнього процесу потребує додаткових витрат на придбання закладами освіти комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. За статистичними даними витрати із бюджету на 1 учня в умовах цифровізації освітнього процесу зростають в середньому на 20 % за рік. У 2021 р. із Державного бюджету було виділено додаткову суму у розмірі 70184,4 тис. грн. на придбання комп'ютерів та ноутбуків для викладачів, для забезпечення можливості здійснення процесу навчання у дистанційному форматі [3].

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні потребує підвищеної уваги до забезпечення безпечних умов навчання та збереження фізичного життя учнів та вчителів. Тому виникла

гостра проблема забезпеченості закладів вищої освіти належно обладнаними укриттями. У липні 2022 р. лише 13 % закладів вищої освіти мали захисні укриття, які були обладнані по мінімуму. На початок 2022-2023 навчального року вже половина закладів освіти мали захисні укриття вже більш досконало обладнаних. На початок квітня 2023 року 75% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти в Україні мають захисні укриття, які обладнані під проведення освітнього процесу. У обладнаних укриттях можуть одночасно розміститися 4,4 млн. здобувачів освіти. Всі учителя та вихователі пройшли тренінги з питань забезпечення безпеки здобувачів освіти під час здійснення освітнього процесу. На 2023 р. у видатках бюджету міста Києва передбачені витрати на облаштування укриттів у закладах загальної середньої освіти у розмірі 247 млн. грн.

Ще однією проблемою, яку принесла війна в Україну, є проблема фізичного пошкодження будівель та майна закладів загальної середньої освіти внаслідок обстрілів. У 2022 р. у закладах загальної середньої освіти міста Києва виконано робіт щодо відновлення пошкодженого майна на суму 160 млн. грн. Це переважно заміна пошкоджених вікон та ремонт приміщень. На 2023 рік на облаштування захисних споруд у закладах освіти України передбачені видатки за бюджетною програмою 2211310 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти» в обсязі 1,5 млрд. грн. В бюджеті міста Києва передбачено видатки на облаштування закладів загальної середньої освіти у розмірі 649 млн. грн.

Додаткове фінансування середніх шкіл складає позабюджетне фінансування. Це, як правило, платні послуги та внески батьків через фонди. В окремих районах, переважно сільських та в невеликих містах частка позабюджетних коштів не перевищує 1%. У Києві додаткові надходження від платних послуг, що надаються загальноосвітніми навчальними закладами становили більше 18 %. Таким чином, можна стверджувати, що бюджетні кошти залишаються основним джерелом фінансування закладів середньої загальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
2. Офіційний сайт. Головне управління статистики м. Києва. Заклади загальної середньої освіти. URL: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=530&lang=1> (дата звернення 14.05.2023).
3. Розпорядження виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) № 1111 від 18.05.2021 р. URL: <https://kyivcity.gov.ua> › bcgnsifl6d_kmda__1111

Новіков Артем Вікторович,
*здобувач ступеня доктора філософії (051 Економіка),
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

Обушний Сергій Миколайович,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

REITs ЯК ДОВГОСТРОКОВІ ПАРТНЕРИ ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ПРОЕКТІВ НЕРУХОМОСТІ

Капітал, інвестований в нерухомість, є одним з найбільш надійних та прибуткових видів інвестицій. Однак, інвестиції в нерухомість також потребують великих розмірів інвестицій та не завжди доступні інвесторам з обмеженими ресурсами. Real Estate Investment Trusts (REITs) є одним зі способів вирішення цієї проблеми.

REITs виникли в США в 1960-х роках та були створені з метою дати невеликим, але масовим за своєю чисельністю інвесторам можливість інвестувати в нерухомість без необхідності купівлі нерухомості безпосередньо. На думку автора REITs можна визначити як спеціалізований інвестиційний інструмент, за допомогою якого можна здійснювати інвестиції у нерухомість опосередковано через механізм купівлі інвестиційних сертифікатів або акцій спеціалізованого інвестиційного фонду нерухомості. Такий фонд використовує диверсифікований портфель інвестиційних об'єктів нерухомості для отримання доходу у вигляді орендної плати та капіталізації.

Близько 90% REITs інвестують у комерційну нерухомість, тоді як решта 10% інвестують у житлову нерухомість. REITs регулярно виплачують порівняно високі дивіденди і, як правило, мають низьку волатильність.

REITs стали об'єктом вивчення цілого ряду досліджень, починаючи з їх створення. Серед ключових авторів таких досліджень: Артур Каплер, Уільям

**«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси
підтримки»**

Браун, Майкл Главаніс, Стівен Росс, Девід Хартзелл, Майкл Леві та Роберт Ван Ордер. Вони провели дослідницькі та аналітичні роботи, що стосуються історії, структури, функціонування та ефективності REITs на фінансових ринках. У результаті була сформована низка висновків, що підтверджують порівняльну привабливість REITs для звичайних інвесторів.

Протягом останніх 30 років REITs зросли драматично як за кількістю, так і за ринковою капіталізацією акцій - з 120 зареєстрованих REITs у двох країнах до 893 зареєстрованих REITs у більш ніж 40 країнах та регіонах світу. Зокрема, Азія має суттєвий попит на REITs, відбулось зростання з 31 REITs у 6 країнах та регіонах у 2005 році до 223 REITs у 11 країнах та регіонах у 2022 році. Значне зростання також спостерігається і на Близькому Сході з 2015 року завдяки появі REITs у Саудівській Аравії та Омані.

Ринкова капіталізація REITs також поступово зростає по всьому світу з найбільшим зростанням у Північній Америці з 8,7 мільярдів доларів у 1990 році до 2,5 трильйонів доларів у 2023 році. Цей загальний тренд росту свідчить про привабливість REITs для інвесторів та те, що вони є значущим гравцем на ринку інвестицій у нерухомість. Дані про порівняльну доходність також підтверджують вищезазначену привабливість за рахунок порівняльної доходності REITs для звичайних інвесторів (табл.1).

Таблиця 1

Конкурентні доходи REITs у США протягом тривалих періодів.

	1-year	3-year	5-year	10-year	15-year	20-year	25-year	30-year	35-year	40-year
FTSE Nareit All Equity REITs	32,80%	11,97%	8,10%	10,29%	7,67%	10,48%	10,59%	11,13%	10,20%	11,51%
FTSE EPRA/Nareit Developed	34,83%	7,39%	5,97%	7,29%	5,32%	8,83%	7,97%	8,80%	N/A	N/A
Russell 1000 (Large-Cap Stocks)	43,07%	19,16%	17,99%	14,90%	10,89%	8,90%	9,96%	10,95%	10,95%	11,81%

Russell 2000 (Small-Cap Stocks)	62,03%	13,52%	16,47%	12,34%	9,51%	9,26%	9,33%	10,65%	9,64%	10,46%
Bloomberg Barclays US Aggregate Bond	-0,33%	5,34%	3,03%	3,39%	4,43%	4,56%	5,14%	5,65%	6,10%	7,58%

Джерело: NAREIT, www.reit.com.

У якості позитивних аспектів інвестування в Real Estate Investment Trusts (REITs) можна навести наступні аргументи.

1. Розширення доступу до інвестиційної нерухомості: REITs дають можливість інвесторам інвестувати у нерухомість, не маючи значного капіталу для придбання нерухомості безпосередньо. Це дозволяє широкому колу інвесторів отримувати доступ до пасивного доходу та дивідендів від нерухомості, що сприяє підвищенню загального рівня добробуту суспільства.
2. Збільшення обсягу інвестицій в нерухомість: завдяки REITs збільшується загальний обсяг інвестицій в нерухомість. Це призводить до створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури та підвищення економічної активності в регіонах, де здійснюються інвестиції.
3. Зменшення ризиків для інвесторів: REITs інвестують в портфель об'єктів нерухомості, що сприяє диверсифікації та зменшенню рівня ризику. Це особливо важливо для інвесторів, які не мають достатнього досвіду та знань у галузі інвестування в нерухомість.
4. Інфляційний захист. Одним з головних питань для багатьох інвесторів сьогодні є те, як забезпечити достатній дохід на пенсійний період, який може тривати десятиліттями. Навіть в умовах низької інфляції кумулятивні ефекти інфляції протягом довгих періодів можуть руйнувати купівельну спроможність активів портфеля. Для пенсіонерів проблемою є те, що складно досягнути покриття ризиків інфляції за рахунок купівлі цінних паперів з фіксованим доходом, тоді як акції дуже волатильний актив, що також не гарантує захист від інфляції у довгостроковому періоді. REITs зазвичай

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

краще вирішують проблему інфляційного захисту, що добре відповідає потребам інвесторів. Орендні платежі та вартість комерційної нерухомості зазвичай зростають разом зі зростанням цін і така кореляція підтримує зростання дивідендів REITs і надає пенсійним інвесторам надійний дохід навіть під час більш високих темпів інфляції.

5. Прозорість та ліквідність: REITs досить прозорі, оскільки вони зобов'язані регулярно звітувати про свою інвестиційну діяльність та фінансові показники. Крім того, REITs мають високу ліквідність, що дозволяє інвесторам швидко продавати свої акції та виводити свої інвестиції у разі необхідності.
6. Розвиток інфраструктури: REITs часто інвестують у комерційну нерухомість, таку як торгові центри, офісні будівлі, готелі та інше. Це сприяє розвитку інфраструктури та підвищенню рівня життя в регіонах, де здійснюються інвестиції.
7. Зниження витрат: завдяки REITs, інвестори можуть інвестувати в нерухомість, не маючи витрат на управління об'єктами нерухомості.
8. Створення робочих місць: інвестування в об'єкти нерухомості через REITs сприяє створенню нових робочих місць, пов'язаних з розвитком та управлінням нерухомістю, а також з будівництвом та реконструкцією об'єктів нерухомості.
9. Покращення податкових умов: у деяких країнах REITs отримують податкові пільги, що знижує податкове навантаження на інвесторів та сприяє розвитку інвестицій в нерухомість.

Якщо підвести підсумки, то у рамках участі REITs у проектах будівництва житлової, громадської та комерційної нерухомості вони справляють позитивний економічний та соціальний вплив на загальну містобудівну ситуацію.

У економічному аспекті такі проекти створюють нові робочі місця та залучають значні інвестиції до міської інфраструктури. Крім того, нові об'єкти нерухомості стають новим джерелом податкових надходжень.

«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси підтримки»

Соціальний вплив полягає у створенні нового житлового простору для містян та формуванні більш якісного та комфортного міського середовища. Деякі приклади свідчать про більш широке забезпечення доступним житлом для людей з різними рівнями доходів. Також, створення громадських будівель, наприклад, спортивних центрів, дає нові можливості для місцевих мешканців відвідувати спортивні події, що сприяє розвитку спорту та здорового способу життя.

У свою чергу участь REIT у проекті як довгострокового партнера несе впевненість інвесторам щодо професійної та стабільної реалізації проектів та знижує ризики отримання ними прибутку у майбутньому.

Отже, REITs можуть успішно брати участь у довгострокових проектах нерухомості, які не лише приносять користь інвесторам, але й позитивно впливають на економіку міста та соціальне середовище.

Список використаних джерел:

1. Securities and Exchange Commission. (2023). Real Estate Investment Trusts (REITs). URL: <https://www.sec.gov/files/reits.pdf>
2. National Association of Real Estate Investment Trusts. (NAREIT), URL: <https://www.reit.com>
3. National Council of Real Estate Investment Fiduciaries. (2023). NCREIF Property Index. URL: <https://www.ncreif.org/data-products/property/>
4. Brown, K., Corgel, J., & Ott, S. (2017). Real Estate Investment Trusts: Structure, Performance, and Investment Opportunities (2nd ed.). Oxford, UK: Oxford University Press.
5. Geltner, D., Miller, N. G., Clayton, J., Eichholtz, P. (2021). Commercial Real Estate Analysis and Investments (4th ed.). Andover, UK: Cengage Learning.

Швець Павло Анатолійович,
*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріальні та фінансові збитки, які зазнають міські економічні системи в країні, внаслідок часткової або повної руйнації виробничих потужностей, логістичних проблем та зміни в обсязі та складі робочої сили через велику зовнішню міграцію та мобілізацію спонукало бізнес в містах України скорочувати свою господарсько-виробничу діяльність, а на територіях, де ці фактори були катастрофічними для подальшої роботи підприємств, – взагалі призупиняли свою діяльність. За даними Державної служби статистики України це призвело до скорочення реального ВВП України на 29,2% [1]. Тому зараз одним із найактуальніших завдань в контексті забезпечення економічної безпеки міст в державі є створення сприятливих умов для стимулювання розвитку бізнесу, незалежно від їх розміру та форми власності.

Якщо проаналізувати дії, які застосувала держава, то Уряд прийняв ряд законодавчих змін та державних програм, щоб допомогти українським підприємцям протягом війни. Ці ініціативи включають фінансову підтримку, спрощення податкових та митних режимів, анулювання деяких нормативних актів, ліцензування та мораторій на державні перевірки, інформування та консультаційна підтримка для бізнесу (наприклад, віртуальний центр Дія.Бізнес, чат-боти Державної податкової інспекції та Міністерства економіки України). Хоча деякі з податкових змін, такі як перехід на спрощену систему оподаткування, все ще створюють дискусії, ці заходи допомогли пом'якшити шок для бізнесу під час адаптації до умов воєнного стану. Також запущена Державна програма підтримки

**«Економіка міста в умовах воєнного стану: внутрішні та зовнішні ресурси
підтримки»**

релокації бізнесу до західних областей України (перевага надається стратегічним підприємствам і компаніям, які виробляють товари першої необхідності) [2]. За інформацією Мінекономіки України, від початку війни 800 підприємств було релоковано з небезпечних регіонів за підтримки держави, з них 623 підприємства вже працюють на новому місці.

Доступ до кредитних ресурсів та їх наявність стають основними проблемами для бізнесу на даний час. На державному рівні діють ряд кредитних програм. Зокрема, через програму «Власна справа» за підсумками 6 хвилі 2023 року було подано 1118 заяв, з них 323 було схвалено. Отже держава виділить 76,7 млн. грн. та створено 727 робочих місць. Найпопулярнішими сферами, в яких працюватимуть грантоотримувачі, є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів; тимчасове розміщування й організація харчування; переробна промисловість. За підсумками 2022 року за цією державною програмою створено близько 8000 нових робочих місць.

Наступна державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». З початку 2023 року банки видали бізнесу 8,5 тисяч кредитів на 30 млрд грн. Загалом від початку дії програми (а це з лютого 2020 року) було видано 61,6 тисяч кредитів на 197 млрд грн. Найбільше підприємці взяли антикризових кредитів та антивоєнні цілі. Найчастіше кредитуються за програмою підприємства, що працюють в сферах – сільського господарства (54%), торгівлі та виробництва (23%) та промислової переробки (13%).

Здійснюється стимулювання бізнесу і на місцевому рівні, шляхом впровадження бюджетних програм для його підтримки. До прикладу, на період воєнного стану Львівська обласна військова адміністрація розробила Програму підтримки бізнесу, інструментарій якої передбачає надання безповоротної фінансової допомоги виробничим підприємствам, які релокувались, спонукає до створення нових робочих місць та експортної діяльності. Депутати Київради підтримали зміни до рішення «Про деякі питання комплексної підтримки суб'єктів господарювання міста Києва під час воєнного стану», якими передбачено звільнення

від орендної плати всіх орендарів комунального майна в місті Києві на період воєнного стану та один місяць після його закінчення.

Ми бачимо, на державному рівні головним чином робиться акцент на підтримці сільськогосподарського виробництва та роздрібної торгівлі, проте мікро-, малі й середні підприємства інших видів діяльності мають проблеми зі здобуттям фінансування. Ситуація може змінитися, якщо Національний банк України зменшить вимоги щодо обов'язкових резервів комерційних банків під час воєнного стану або уряд запусить цільові програми державної підтримки для різних галузей й надасть додаткові державні гарантії за кредитами. Однак, це потребує додаткових альтернативних фінансових механізмів, які через обмеженість фінансових ресурсів у держави, можна реалізувати тільки завдяки міжнародним донорам.

Окрім того, вже зараз можна стимулювати бізнес, активізуючи реформування регуляторної системи. Це коштуватиме мало, але зменшить витрати підприємств та ФОПів та допоможе зменшити тіньову економіку. На жаль, в Україні діє багато регуляторних актів, багато з яких залишилися ще з радянських часів (їх принципи управління ризиками не відповідають ринковим умовам господарювання). Тому вже зараз необхідні заходи щодо знаходження компромісу між забезпеченням суспільної безпеки та зниженням трансакційних витрат для бізнесу.

У середньостроковій перспективі підприємництво потребуватиме підтримки для сталого відновлення шляхом впровадження інноваційних практик, залучення імпаکت-інвестування та інвестування з урахуванням оптимальних екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG investment), створення робочих місць та адаптації до стандартів та правил ЄС. В цьому контексті важливим пріоритетом буде сприяння розвитку галузей із високим потенціалом стати рушійною силою економічного розвитку (ІТ, будівництво та сфера послуг) та забезпечення збалансованого розвитку міських господарських систем, які постраждали від війни, так і незайманих конфліктом із традиційно високим представництвом підприємницьких структур.

Список використаних джерел:

1. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2022 рік // Державна служба статистики України.

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2004/vvp/ind_vvp/ind_vvp_u/arh_indvvp.html

2. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств // Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL:

<https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db&title=ZaRikViiniVBilsh>